

MALLORCA, L'ILLA DELS DARRERS SEFARDITES

Quinze noms maleïts

Valls, Fuster, Miró, Forteza, són alguns dels vells i arreladíssims cognoms xuetes que omplen les guies telefòniques de les Balears. Noms perseguits que ostenta el poble mallorquí més pla, la cultura local i les millors fortunes insulars. Ser xueta no ha estat, però, gens fàcil.

Miquel Payeras

A la Ciutat de Mallorca, just al centre, hi ha un carrer que té per nom s'Argenteria. És un carrer estret i curt on hi ha la concentració de joieries més densa de tota la ciutat. És el cor del que era, i és encara, el Call, el barri xueta.

Mallorca, i Palma en particular, manté encara avui una clara presència social dels xuetes, o millor dit, els mallorquins encara tenen tics clarament discriminatoris envers els xuetes. En aquest carrer, el de s'Argenteria, apareixen de tant en tant pintades de clara arrel feixista en el sentit xenòfob i antixueta que és fàcil d'imaginar. Però no fa falta ser feixista, dins del parlar popular hi ha nombrosíssimes referències pejoratives cap als xuetes: expressions com «sembles xueto», «xueto havia d'esser» o, simplement, «xueto», s'utilitzen avui amb molta freqüència com a insult.

¿Per què és mantenen a Mallorca, encara, aquestes actituds? Tots els entesos en el que s'anomena el *problema xueta* donen les mateixes respostes. Mentre que a la resta de l'estat la integració dels jueus conversos fou relativament fàcil, a Mallorca aquesta integració mai no es va produir i, en alguns casos, ni encara ara.

Els quinze llinatges xuetes

La raó principal, sens dubte, perquè la discriminació hagi perdurat durant segles ha estat l'existència de quinze llinatges que sempre han identificat als seus portadors com a xuetes. Aquests noms maleïts són els que la Santa Inquisició de Mallorca no esborrà ni oblida.

Corria l'any 1693 quan, seguint el relat fet per **Miquel Forteza** al seu llibre *Els descendents dels jueus conservadors de Mallorca* (Palma, 1972), «la Suprema (Inquisició de Madrid) ordenava que es renovassin tots els sambenets, o sia des de l'Edicte de Gràcia de la Inquisició l'any 1488 fins a llavors (1693), perquè tots estaven molt dete-

Dalt, l'actor Xesc Forteza; baix, Ramon Aguiló, batle de Ciutat.

riorats i en molts ja ni es podia llegir els noms dels condemnats. (La Inquisició feia pintar quadres on es representàs el condemnat per jueu portant el sambenet i al peu del quadre hi havia el nom, llinatge i data de la condemna; aquests quadres es conservaven a l'església de Santo Domingo de Pal-

ma.) Naturalment, els antics estaven molt pitjor que els de l'any 1675. (...) L'Inquisidor General (de Mallorca) diu a la Suprema que allò realment just seria renovar no solament els darrers sambenets sinó tots; però que, si ho feien així, hi hauria molts disgustos (referint-se a aquells llinatges que en haver passat molt de temps donaven per *nets*, sent xuetes) i els inquisidors serien encara més malvistos que no ho eren. Per això demanava que es renovassin els sambenets des del 1675 fins al 1693 i no només; que els altres es deixassin anar i caurien de vells. Això, ho va decretar la Suprema de Madrid: «*Que se renueven los sambenitos de 1675 hasta hoyu i no más*».

Tenim així, doncs, l'origen d'aquests llinatges maleïts que s'haurien de conservar com a delators de la condició de xueta per al seu portador, i facilitar cruelment l'antixuetisme. La llista fatídica és la següent: **Aguiló, Cortès, Bonnín, Forteza, Fuster, Martí, Miró, Picó, Pinya, Pomar, Segura, Tarongí, Valentí, Valleriola i Valls**. A aquests, segons alguns autors, entre ells **Miquel Forteza**, s'hi poden afegir altres llinatges que són deformacions dels originals, fetes en un intent per part dels portadors d'amagar la seva condició; així, també serien xuetes llinatges com *Zaforteza* (Za-Forteza), o bé els que porten accents un tant estranys (*Fuster*).

Xuetes il·lustres

Hi ha nombroses personalitats de la vida mallorquina en tots els camps que han portat, i porten, un dels quinze llinatges. Al llarg del segle XIX foren especialment rellevants dins de la literatura els escriptors **Tomàs Aguiló i Cortès; Tomàs Aguiló i Forteza; Marià Aguiló i Fuster; Guillem Forteza i Valentí, Tomàs Forteza i Cortès; Mossén Josep Tarongí i Cortès**, etc. Avui dia destaquen en diferents activitats: **Ramón Aguiló**, batle de Palma pel PSOE; **Lluís Pomar**, conegut menescal; **Xesc Forteza**, reputat autor i actor teatral; **Agustí Aguiló**, cap de l'Orquestra de Solistes de Mallorca; **Romà Pinyà**, professor universitari i autor de diferents treballs sobre dret i política; **Betlem Aguiló**, ex-regidora de l'Ajuntament de Palma; **Jaume Pomar**, escriptor; la política **Mariona Valls**, del PDP; **Ferran Aguiló**, escultor; sense oblidar el desaparegut i citat **Miquel Forteza**, destacat poeta de la segona generació de l'Escola Mallorquina. □